

IDEES PER A UN CANVI D'ÈPOCA. PENSAMENT INDEPENDENT

Ramon PRAT I PONS

L'objectiu d'aquesta col·laboració, dins la miscel·lània de la Facultat de Teologia de Catalunya dedicada al professor Josep Rius-Camps, és fer un homenatge a la llibertat d'esperit de la persona del Dr. Rius-Camps i, al mateix temps, també fer un reconeixement públic de la qualitat de la seva obra científica i de la creativitat en la seva recerca bíblica, patristica i teològica.

Per aquesta raó, també, fent ús de la meua llibertat, no elaboraré la meua aportació sobre una temàtica teològica acadèmica, sinó que faré un assaig entorn d'una intuïció sobre la llibertat, que vaig exposar recentment en un debat públic interdisciplinari, organitzat per Pagès Editors, en la celebració de la publicació del número cent d'una de les seves col·leccions més emblemàtiques, dedicada justament a l'assaig humanístic interdisciplinari.

En aquesta taula rodona vaig mantenir, com a teòleg, un diàleg obert amb dos filòsofs i una biòloga —autors que també han publicat diversos llibres en la col·lecció d'assaig «Argent Viu» de l'editorial esmentada— sobre el canvi d'època en què vivim. La taula rodona, justament, va portar per títol «Idees per un canvi d'època. Pensament independent».¹

En aquesta aportació exposaré l'eix vertebrador de la meua aportació oral a aquell debat interdisciplinari, enriquit per les interpel·lacions procedents del pensament filosòfic i científic dels companys de la taula rodona, els quals vaig escoltar amb molta atenció i, després de reflexionar-hi personalment, vaig acollir alguns dels seus interrogants que interpel·laven el meu pensament teològic.

---

1. Col·loqui «Idees per un canvi d'època», 1,2 i 3 de juny de 2009, en l'Aula Magna de la Fundació Pública de la Diputació de Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, Pagès Editors, Col·lecció «Argent Viu», Lleida 2009. Els altres membres del col·loqui van ser: la Dra. Anna Gené (biòloga), el Dr. Carlos Goñi i el professor Joan Manuel Bueno (ambdós filòsofs). El moderador de la taula rodona fou el periodista Sr. Josep Ramon Correal.

Assolir una llibertat de pensament com la del Dr. Rius-Camps, no és gens fàcil, sinó que comporta un llarg camí. Aquest llarg camí no és fàcil de recórrer, perquè suposa passar del pensament dependent al pensament in-dependent, del pensament in-dependent a l'inter-dependent i, finalment, del pensament inter-dependent a l'intra-dependent. Aquesta serà la tesi de fons del discurs reflexiu sobre el pensament independent i, en definitiva, sobre la llibertat. A més a més, aquest camí vers la maduresa intel·lectual i emocional és també ben adient per a rebre la bona nova de l'evangeli i obrir-se a l'experiència del Crist Ressuscitat.

Val la pena de reflexionar sobre aquest dinamisme intern de la persona vers la independència, perquè encara que suposa un gran i llarg esforç, va obrint la perspectiva de la vida a uns horitzons cada vegada més amples i, en definitiva, a l'humanisme i a la transcendència de la vida humana. Tothom busca el sentit de la vida, però no és gens fàcil de descobrir-ho i, encara menys d'assolir-ho amb serenitat, harmonia i pau.²

1. DEL PENSAMENT DEPENDENT A L'IN-DEPENDENT

El primer pas a donar conscientment en el camí de la independència és el que condueix de la dependència a la in-dependència. Val a dir que, quan ens anem alliberant de la dependència, per molt que avancem, sempre ens queden altres dependències, i no s'acaba d'assolir mai del tot. Tanmateix, hi ha un moment a la vida en el qual hom s'adona de la seva dependència bàsica i, llavors, hom enceta un camí nou vers la llibertat.³ Aleshores, encara que mai no ens alliberarem del tot, comença una vida nova.

Les primeres passes vers la independència de vegades són poc clares, poden tenir un caire adolescent de negació i, fins i tot, d'una certa agressivitat. A poc a poc hom va posant ordre en el pensament interior i aleshores enceta un camí positiu vers la independència i la llibertat. Aquest és un camí complex, no sempre progressiu, en el qual anem descobrint la llibertat enfront de tot tipus de dictadura, i també descobrim l'esperança humanista i transcendent enfront de tot tipus d'idolatria.

La lluita conscient enfront de la dictadura i l'esperança enfront de la idolatria, són els elements bàsics del pas de la dependència a la in-dependència.

---

2. Tot l'Evangeli, a part de la seva finalitat fonamental que és l'encontre personal amb Crist i, per mitjà d'Ell i amb la força de l'Esperit, poder obrir la vida a la tendresa de Déu, també és un camí lluminós vers l'alliberament de tot tipus de dependència, és a dir, un camí vers la llibertat.

3. Vegeu tota l'obra del psicòleg social ERICH FROMM, i especialment una de les seves obres bàsiques *The fear or freedom*, London: Routledge & Kegan Paul Ltd. 1942. Tot i que és un autor clàssic, conserva plena actualitat, com vaig mostrar en el diàleg intel·lectual que vaig mantenir amb el seu pensament en el llibre R. PRAT I PONS, *El fil de la vida. Quinze imatges de llibertat*, Lleida: Pagès Editors 2002.

Tanmateix, mentre anem progressant en aquesta independència personal, com ja he afirmat abans, també anem descobrint els seus límits.

1.1. *Independència enfront de tot tipus de dictadura*

El primer estadi del pensament independent és la recerca de la llibertat enfront de tot tipus de dictadura. Aquesta etapa respon a la condició antropològica del teòleg que, com a ésser humà, està subjecte a totes les limitacions i pressions pròpies de la seva condició personal, social i històrica.

Hi ha unes dictadures que són externes, i no em refereixo solament a les dictadures polítiques establertes —com la que vàrem viure en el nostre país durant un llarg període d'anys—, sinó també a les dictadures ideològiques, econòmiques i psicològiques que va creant el pensament dominant, que imposa el seu dogmatisme de moltes maneres, encara que molt sovint ho fa d'una manera ben subtil. Descobrir i prendre consciència d'aquestes dictadures subjacents en l'ambient que vivim, és un primer pas molt important vers la llibertat.⁴

Hi ha unes altres dictadures que són internes i que responen als prejudicis que hem anat gravant a partir de l'experiència de la vida, quan no hem exercit prou l'exercici de la crítica i de l'autocrítica. Els humans acostumem a ser molt crítics amb els altres, però no ho som gaire amb nosaltres mateixos. El teòleg no s'escapa d'aquesta condició humana. Per això, assolir la independència d'aquesta dependència dels prejudicis externs i interns esdevé una tasca molt difícil.

De fet, el treball per a alliberar-nos de las dictadures externes i internes, dura tota la vida i mai no acabem d'assolir la llibertat i la veritable independència en el nostre pensament i en la nostra acció. Tanmateix, és una tasca apassionant i profundament humanitzadora que val la pena cultivar al màxim.

En la recent història del nostre país, l'alliberament de la dictadura política i la lluita per la llibertat van significar per a moltes persones una experiència d'humanització molt important, perquè ens van ajudar a prendre consciència de la nostra dignitat personal i del dret a la harmonia i a la pau. De tota manera, en alliberar-nos de la dictadura exterior, no sempre vàrem ésser massa conscients dels prejudicis i de les dictadures interiors.

---

4. El desafiament global actual originat per l'impacte de l'univers virtual, malgrat tots els seus aspectes indiscutiblement positius, si hom no cultiva el silenci i la crítica sistemàtica, encara ha fet més potent aquesta capacitat de manipulació ideològica dictatorial. Vegeu la tesina de llicenciatura a l'Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida – IREL del professor i artista Amadeu BONET, presentada amb el títol *Tecnoètica i evangeli en els temps hipermoderns*, el dia 22 de juny del 2009. Aquesta recerca és una gran aportació que pot ajudar a centrar el debat i a obrir nous camins d'investigació per tal de donar resposta als nous reptes del món contemporani a l'evangelització de la societat.

1.2. *Independència enfront de tot tipus d'idolatria*

En aquest primer estadi del camí vers la independència de pensament, mentre ens hem d'anar alliberant de les dictadures externes i internes, hem de conquerir una altra dimensió de la llibertat, justament enfront de la idolatria que sovint bloqueja la persona en el camí vers l'esperança. Efectivament, les idolatries són negatives per a l'exercici de la llibertat de la persona, perquè no solament bloquegen la seva recerca del sentit de la vida i del Déu veritable, sinó que obstaculitzen la seva autèntica humanització i la seva llibertat de pensament i d'acció.

Alliberar-se de les idolatries sempre ha estat una tasca molt difícil, perquè sovint els ídols es presenten amb una aparença d'un trencament de l'ordre establert i d'afirmació de la subjectivitat, de la innovació i de la llibertat. Conquerir la llibertat positiva enfront de les idolatries demana, doncs, un pensament independent, que pugui explorar la vida sense condicionaments, i també que ajudi la persona a ser capaç de reaccionar davant les pressions de l'ambient, siguin de l'ordre que siguin.

Aquest alliberament de les idolatries en el nostre país encara ha viscut un procés més difícil, perquè la dictadura política va tenir el suport d'alguns sectors significatius de la comunitat eclesial, que de vegades va enfosquir la transparència del missatge cristià i de la religiositat.⁵ En arribar la democràcia política va emergir amb força un corrent de crítica dura i reparadora contra els errors del passat.

Tanmateix, aquest període necessari de neteja dels errors del passat, ha anat acompanyat d'una reacció de signe contrari que, encara que no impedeix del tot l'expressió religiosa, ha comportat uns obstacles psicosocials importants afegits al creixement de la llibertat interior de la persona en la recerca i expressió de la religiositat.

Les reaccions contràries a aquesta situació de crítica de la religió, que ha generat la pressió social, sovint han tingut un caire agressiu, i de vegades ideològicament integrista, i això tampoc ha ajudat a sanejar l'ambient i a crear un espai net i obert per a la recerca del sentit de la vida i de la veritable religiositat.

En el context d'aquesta crítica històrica social de la religió, alguns humanistes contemporanis han desafiat obertament el model de la fe d'Abraham, acusant-la de tancament i de falta de sentit crític. Aquesta crítica del model d'Abraham, durant un cert temps, ha fascinat alguns sectors de la societat, espe-

---

5. Alfonso ALVAREZ BOLADO, *Para ganar la guerra. Para ganar la paz*, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas 1995. És una obra cabdal per a entendre la transició política de la dictadura a la democràcia a Espanya i, també, per a desenvolupar una clau de diàleg, capaç de superar la complexitat del conflicte en el futur.

cialment la gent més il·lustrada, perquè ha proposat un humanisme sense referència a Déu.⁶

Tanmateix, aquest miratge, que en un primer moment va fascinar molta gent, ben aviat va situar la humanitat davant l'experiència del mite impossible de Prometeu. Aquesta experiència decebedora d'experimentar l'angoixa del mite de Prometeu encadenat i, fins i tot, del mite de Sísif, primer va portar la societat a escapar vers la grisor del consumisme i de l'hedonisme, i actualment ens fa experimentar la inconsistència i la grisor del mite del Narcisisme.⁷

En aquest procés viscut durant les darreres dècades, la crítica de la religió no solament no ha superat la idolatria, sinó que ha anat creant unes noves idolatries (el progrés, l'humanisme, la ciència, o bé més materialistes com el diner, el poder, la imatge, etc.) les quals, després d'un cert temps, han decebut encara més moltes persones en la seva recerca del sentit de la vida.

L'actitud d'indiferència religiosa que predomina en l'ambient general en el moment actual, és més aviat el resultat d'un temps de desconcert, d'espera de quelcom nou, i certament de transició, que no pas una solució definitiva dels conflictes de l'etapa anterior.

Tal vegada ja ha arribat el moment en el qual, sense renunciar a la crítica davant la manipulació exercida de vegades en nom de la religió, puguem anar posant les condicions per a la independència personal en la recerca del sentit de la vida i de la necessitat de la vivència religiosa dins l'experiència de la vida diària. El professor Josep Rius-Camps ha estat un capdavanter en la recerca d'aquesta nova frontera de llibertat religiosa, i, mitjançant la seva investigació, també un capdavanter de l'obertura de nous camins eficaços per a assolir-la.

1.3. Límits de la independència

La conquesta de la independència enfront de les dictadures i de la independència enfront de les idolatries és una etapa molt important en la maduració de la persona, perquè permet d'aclarir i de denunciar els camins que no duen a la humanització, i això és molt important.

De tota manera, al mateix temps que anem descobrint la importància de la independència enfront de les dependències, les persones també anem descobrint a poc a poc els límits d'aquesta mateixa independència. Aquest límits de la inde-

---

6. Vegeu la reflexió històrica teològica d'Alistar McGRATH, *The twilight of Atheism. The rise and fall of disbelief in the Modern World*, London: Rider 2005, 264-269; Richard DAWKINS, *The God delusion*, Londres: Black Swan, Transworld Publishers 2007, 31-41.

7. És molt suggerent l'anàlisi d'aquest procés i el pensament del filòsof, professor de la Universitat Complutense de Madrid, Dr. Carlos DÍAZ. Entre les seves nombroses publicacions, vegeu *Manual de historia de las religiones*, Bilbao: Desclée de Brouwer 1997.

pendència emergeixen de dues experiències vitals fonamentals: l'encontre amb les altres i el descobriment progressiu del misteri interior.

L'encontre amb les altres ens fa descobrir que el camí de la independència personal davant les dictadures i davant les idolatries és necessària, però té el perill de restar en una pura visió tancada en l'ego personal no ha evolucionat, i aleshores encara apareix un parany més gran, que és el perill de perdre l'horitzó de la comunicació espontània amb la riquesa i l'originalitat que ens ofereixen les altres persones. Aquest és el primer límit amb què topa la independència en el seu procés de maduració i superació de les actituds infantils o adolescents.

El segon límit de la independència ve de l'obertura al misteri interior, i ens fa descobrir que les persones no solament hem de cercar la resposta a les preguntes de la vida en una recerca limitada de l'univers exterior, sinó que també l'hem de buscar, assenyaladament, en el misteri de l'univers interior, que és tan complex, fascinant i meravellós com el mateix misteri de l'Univers.

Per aquesta raó, el pensament independent, per tal d'ésser sincer amb si mateix, ha d'anar fent pas al pensament inter-dependent, i aquest pensament inter-dependent ha d'obrir-se al pensament intra-dependent. Efectivament, aquest descoberta de la importància dels altres i del misteri de l'univers interior és una font de recerca que obre l'ésser humà a un món nou i obert a l'infinit.

Aquesta novetat de la perspectiva global de la vida és la que la revelació de Déu va fer descobrir pedagògicament al poble d'Israel al llarg de l'Antic Testament mitjançant l'experiència del seu alliberament de l'esclavatge d'Egipte. A la llum del misteri de la mort i resurrecció de Crist, i la donació de l'Esperit, aquesta novetat ha estat oberta i oferta a tota la humanitat, sense cap distinció.

2. DEL PENSAMENT IN-DEPENDENT A L'INTER-DEPENDENT

La primera obertura del pensament independent és la que es genera quan hom obre la pròpia vida al misteri dels altres. Aquest descobriment implementa el pas del pensament in-dependent al pensament inter-dependent. Encara que sigui breument, val la pena de reflexionar sobre la importància d'aquest descobriment.

2.1. *Teologia lligada als «crits del dolor del món»*

El primer pas d'aquesta obertura als altres es produeix quan hom escolta de veritat els crits del dolor del món. Aquest dolor és d'ordre físic, psíquic, social i espiritual.

El dolor físic és aquell que observem quan al nostre entorn hi ha persones que no disposen del més necessari i bàsic per a viure. Aquest és un fet que la teologia no pot ignorar en cap moment, per tal de no caure en una reflexió irre-

llevant i sense significat per a la gent de la nostra generació. Ho ha posat en evidència, una vegada més, la darrera encíclica *Caritas in veritate* del papa Benet XVI.⁸

El crits del dolor també es poden escoltar des del dolor mental i emocional. Efectivament, en el món occidental s'ha suprimit força el dolor físic, però a base d'un creixement del dolor mental i emocional significatius. La manca de claredat en la comprensió dels fets de la vida i la seva integració en el projecte d'evolució personal, i la manca de comunicació en la profunditat, van generant un nou sofriment que afecta molta gent, i especialment les noves generacions que no disposen dels punts de referència vitals tradicionals, però tampoc d'uns nous punts de referència vers el futur. Aquest és un dels reptes més contundents adreçat a la teologia del nostre temps.⁹

Finalment, aquest sofriment, propi de la nostra generació, es manifesta en el dolor social i espiritual. El dolor social, al qual em refereixo, és aquell que es manifesta d'una manera especial en alguns col·lectius socials que han de sofrir una marginació afegida a les que afecten la resta de les persones com, per exemple, els immigrants, els malalts de la SIDA, els malalts mentals, els ancians, etc. Encara que a primer cop d'ull no es nota tant en l'ambient, el dolor espiritual es troba en l'origen de molts dels mals contemporanis, i no utilitzo el terme *espiritual* en el sentit estricte de l'experiència cristiana, sinó que em refereixo a un estadi previ a la religiositat oberta a la transcendència, com ho és la pregunta existencial sobre el sentit de la vida.

2.2. Teologia inter-dependent

Davant aquesta descoberta del dolor del món, una actitud independent tanca-da en si mateixa no té cap sentit. El teòleg s'ha d'obrir a aquests crits del dolor, fins i tot, quan van adreçats a interpel·lar amb duresa la mateixa existència del fet religiós. En un primer cop d'ull sembla que són de signe negatiu i antireligiós. Tanmateix, quan hom tracta de descobrir allò que hi ha darrere de les aparences, no solament no van contra la religió, sinó que suggereixen els camins

---

8. BENET XVI, *Caritas in veritate*, signada el 29 de juny de 2009, edició castellana dins l'edició en llengua espanyola de *l'Osservatore Romano*, 10 de juliol (2009) 5-19.

9. He dedicat els darrers quinze anys de la meua recerca teològica a investigar i elaborar alguns elements que puguin donar resposta a aquest desafiament sobre el sentit de la vida. Vegeu la trilogia de Ramon PRAT I PONS, *Rentar els peus. Diàlegs interiors postconciliars*, Lleida: Pagès Editors 1996; traducció castellana, *Y les lavó los pies. Una antropología según el evangelio*, Lleida: Editorial Milenio 1997; ÍD., *El fil de la vida. Quinze imatges de llibertat*, Lleida: Pagès Editors, 2002; traducció castellana, *El hilo de la vida. Quince imágenes de libertad*, Lleida: Milenio 2003; ÍD., *La canya de pescar. Un camí per explorar el misteri de la vida*, Lleida: Pagès Editors 2007; traducció castellana, *La caña de pescar. Un camino para explorar el misterio de la vida*, Lleida: Milenio 2009.

de l'autèntica renovació de la vivència religiosa en el món contemporani. A més a més, quan el teòleg s'obre a la interpel·lació procedent del dolor espiritual, no solament no se sent agredit en la seva dignitat, sinó que descobreix la importància dels altres en la maduració de la pròpia existència, i ho tracta com un «lloc teològic», és a dir, com una font de la teologia, la teologia dels «signes del temps».¹⁰

Aleshores, la in-dependència es va obrint a la inter-dependència, és a dir, a caminar amb els altres en la recerca del seu propi camí i de la seva llibertat. En aquest procés hi ha un moment en el qual hom va eliminant totes les barreres que ens separen dels altres i que no ens deixen veure amb claredat, siguin d'ordre econòmic, polític, cultural, ideològic, psicològic, antropològic i religiós. Aquesta actitud permet al teòleg de treballar amb llibertat i fer una aportació significativa a la pròpia generació.¹¹

Mitjançant aquesta eliminació de les barreres, la persona no solament no perd res en la seva capacitat de pensament independent, sinó que aquesta independència és enriquida en l'obertura a un món nou, que és el de la inter-dependència. De fet, continua pensant amb el seu cap, però des d'una perspectiva més àmplia, que és la que ens ofereixen els altres amb la seva reflexió i les seves preguntes crítiques.

2.3. *La teologia en el món contemporani*

La renovació de la teologia en el món contemporani ha de mantenir sens dubte la solidesa en la seva recerca filosòfica, hermenèutica, bíblica-exegètica, patristica, històrica, teològica fonamental, doctrinal, sistemàtica, espiritual i pastoral.

Tanmateix, amb això no n'hi ha prou. La raó és aquesta: el llenguatge teològic solament esdevé significatiu i interpel·lador per al món contemporani quan és capaç d'expressar tota aquesta recerca teològica acadèmica a l'interior de l'experiència concreta de les persones i de les seves preocupacions reals.

Som encara molt lluny d'una autèntica renovació de la teologia davant els reptes del tercer mil·lenni. És comprensible la precaució davant aquest repte d'expressar el pensament teològic a l'interior de l'experiència humana, a causa del perill de caure en el parany del relativisme cultural. Tanmateix, una teologia tancada en el racionalisme i el moralisme ha deixat de ser significativa per a molta gent.

10. Lc 12,54-56.

11. Vegeu la lliçó inaugural de l'any 1992 de l'Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida – IREL del professor Dr. Josep M. ROVIRA BELLOSO, *Accés a Déu i Societat d'avui* (Col·lecció «Lliçó inaugural» n. 1), Lleida: Fundació Institut d'Estudis Ilerdencs 2007.

La realitat és tossuda i no la podem silenciar. Són els altres amb les seves interpel·lacions i suggeriments, acompanyat tot de la nostra obertura al seu pensament i a un diàleg d'igualtat, allò que obrirà la gran riquesa teològica, elaborada en les darreres generacions, a un debat obert social i al servei de tothom.

Això exigirà als teòlegs una conversió a la humilitat per tal que, sense renunciar a la recerca estrictament acadèmica, vagin aprenent a llegir els esdeveniments i els petits fets de cada dia des de la perspectiva de la fe. Aquesta conversió, lluny d'infravalorar l'esforç intel·lectual, li donarà una nova vitalitat, perquè permetrà al teòleg de viure el present amb capacitat d'innovació, amb confiança i abandonament.¹²

D'altra banda, aquesta reflexió teològica, situada a l'interior del fet i de l'experiència, és molt més a prop del tarannà i del llenguatge de l'evangeli. De fet, l'evangeli mai no es presenta com una teoria o una ideologia, sinó que és la resposta constant i permanent al dolor de les persones concretes, acompanyada de la revelació de l'amor de Déu a les persones, especialment, als pobres i als més petits.¹³

Des d'aquesta perspectiva i des d'aquesta metodologia operativa anem prenent consciència de la importància social de la tasca de la teologia i, també, del fet que l'ofici de teòleg no és un ofici arcaic en la societat moderna, sinó el testimoni d'una qüestió molt antiga, però sempre nova: la qüestió de Déu.¹⁴

3. ARTICULACIÓ DEL PENSAMENT IN-DEPENDENT EXTERIOR AMB L'EXPLORACIÓ DEL MISTERI INTRA-DEPENDENT DE LA PERSONA

La segona obertura del pensament independent encara és més difícil i més subtil. És aquella que es produeix quan el teòleg s'obre al seu propi misteri interior personal. Quan parlo del misteri interior no em refereixo a la subjectivitat, sinó a l'univers objectiu present en el fons del misteri de la vida de cada persona.

Aquesta descoberta del pelegrinatge vers misteri interior completa l'obertura als altres. La raó és ben senzilla: obrir-se a les persones comporta obrir-se també a la pròpia persona que portem dins i que és el punt d'encontre entre el misteri de l'exterior i el misteri de l'interior. De fet, ben sovint no ens obrim als altres

12. Johann Baptist METZ, *La fe en la historia y la sociedad*, Madrid: Cristiandad 1979; Íd., *Memoria Passionis. Una evocación provocadora en una sociedad injusta*, Santander: Sal Terrae 2007.

13. La proposta global de l'evangeli és la que hi ha recollida en les *benaurances* (Mt 5,1-12). El camí concret per a assolir aquest horitzó de les *benaurances* és el que proposen les *obres de misericòrdia* (Mt 25,31-46).

14. Vegeu Jean-Guy NADEAU, *Une méthodologie empirico-hermeneutique*, dins l'obra feta en col·laboració, *Precis de Théologie Pratique*, Bruxel·les: Novalis - Lumen Vitae 2004, 221-236.

perquè no ens hem obert a nosaltres mateixos. Aleshores, la comunicació exterior a la força és abocada a la superficialitat o bé, en el millor dels casos, a l'actitud doctrinària i a l'abstracció allunyada de la realitat.¹⁵

Val la pena, doncs, deturar-se a considerar la importància de l'exploració interior, en la perspectiva apuntada pel filòsof Josep M. Esquirol en la seva darrera publicació *El respirar dels dies. Una reflexió filosòfica sobre el temps i la vida*, perquè és allò que, en definitiva, ens fa, als éssers humans, originals, únics i irrepetibles.¹⁶

L'exploració del misteri interior de la persona és un procés obert a l'infinít que mai no s'acaba d'assolir, sinó que s'anticipa i apunta vers l'escatologia. Al mateix temps, aquesta exploració de l'infinít ens ofereix la clau de volta del descobriment de la persona. Ambdues exploracions són inseparables, tal com va expressar bellament el filòsof existencialista Gabriel Marcel: obren la persona a l'esperança entesa com a «misteri».¹⁷

3.1. Exploració de l'ésser humà, en un procés obert a l'infinít

En intuir la importància de l'exploració del misteri interior, hom inicia un pelegrinatge que, passa a passa, es va obrint a diverses fronteres cada vegada més àmplies, fins a abastar el misteri de l'infinít.

La primera frontera és el coneixement del cos. La nostra cultura té una gran contradicció, perquè d'una banda practica un culte al cos en una perspectiva biologicista de caire hedonista, però d'altra banda ignora molt la complexitat de la nostra biologia i les seves connexions amb la natura, l'ambient, la seva part misteriosa i l'espontaneïtat. Quan ens anem adonant d'aquesta complexitat i d'aquesta contradicció, podem donar un gran pas vers l'equilibri.¹⁸

La segona frontera és la psicològica. La vida mental i afectiva és la característica específica de la condició humana, que ens fa diferents dels altres éssers de la natura. La vida mental ens va posant moltes preguntes a les quals hem

---

15. En aquesta perspectiva, és interessant la creativitat del professor Josep Rius-Camps. A tall d'exemple, vegeu la interpretació del fons dels Fets dels Apòstols en el llibre *De Jerusalem a Antioquia. Génesis de la Iglesia cristiana*, Córdoba: Ediciones El Almendro 1989. El lector pot veure que aquesta obra articula perfectament la fidelitat a la recerca científica amb la creativitat.

16. Josep M. ESQUIROL, *El respirar dels dies. Una reflexió filosòfica sobre el temps i la vida*, (Col·lecció Contextos 150), Barcelona – Buenos Aires – México: Paidós 2009. Vegeu, també, Xavier ZUBIRI, *Cinco lecciones de filosofía*, Madrid: Alianza Editorial 1980, 4-7 (pròleg de la tercera edició).

17. Gabriel MARCEL, *Dos discursos y un prólogo autobiográfico*, Barcelona: Herder 1967, 34.

18. Tot i que el cristianisme valora molt el cos (perquè afirma la resurrecció), han estat els corrents orientals, especialment el budisme, els que ens han recordat la importància del cos. Vegeu W. JÄGER, *La ola es el mar. Espiritualidad Mística*, Bilbao 2002.

d'anar contestant al llarg de tota la vida i que no s'acaben mai. Necessitem, doncs, anar il·luminant aquestes preguntes. La vida emocional genera uns sentiments envers els altres, però també envers la natura i envers nosaltres mateixos. Necessitem, doncs, la comunicació per a anar donant resposta a aquestes necessitats emocionals. El problema emergeix quan aquesta dimensió mental i emocional és viscuda amb desequilibri, o bé està desconnectada del cos. Aleshores es van produint diverses malalties i, si més no, un malestar.¹⁹

La tercera frontera és la social. La nostra individualitat física, mental i emocional no viu aïllada, sinó en la societat que pot ajudar-nos a créixer vers la plenitud, però que també genera tensions i conflictes que provoquen un malestar, de vegades insuportable.²⁰ La persona —cos, ment i afectivitat— han d'aprendre a viure en aquesta complexitat de la societat, de manera que no solament no perdi la seva originalitat i l'harmonia, sinó que aprengui a cooperar en el bé comú.²¹

La quarta frontera és l'espiritualitat. No utilitzo el terme en el sentit teològic, sinó antropològic. Quan hom va coneixent el seu cos, va elaborant les preguntes que brollen de la vida, va establint unes relacions gratificants afectives i va aprenent a viure en societat, i va cobrint també les seves necessitats bàsiques; té dos camins: el camí del consumisme, o bé l'obertura a l'humanisme i a la transcendència.²² El camí del consumisme és el que impera en el moment present, tot i que ens anem adonant dels seus límits i de les seves contradiccions. El camí de l'humanisme i de la transcendència equival a l'exploració de l'infinit, ja present d'alguna manera en l'interior de la pròpia finitud de la persona. Aquesta opció és minoritària en l'actualitat, però serà la nova frontera de la humanitat en aquest segle del tercer mil·lenni del cristianisme, que tot just encetem.²³

---

19. Vegeu l'obra de Carme AGUSTÍ, *Sí, val la pena viure*, Barcelona: Proa – Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1987; Íd., *Feblesa i plenitud. Psico-pedagogia de l'harmonia de contraris*, Lleida: Pagès Editors 2000.

20. Peter L. BERGER, *Rumor de Angeles. La sociedad moderna y el redescubrimiento de lo sobrenatural*, Barcelona: Herder 1975; Íd., *Una gloria lejana. La búsqueda de la fe en época de credulidad*, Barcelona: Herder 1994.

21. No podem ignorar la importància, de vegades determinant per a la persona, de la seva dimensió social. A tall d'exemple vegeu *VI Informe sobre exclusión y desarrollo social en España 2008*, Madrid: Fundación Fomento de Estudios Sociales y Psicología aplicada – FOESSA 2008. Vegeu també, *La Iglesia y los pobres. La caridad en la vida de la Iglesia*, Comisión Episcopal de Pastoral Social de la Conferencia Episcopal Española, Madrid: PPC 1994. És un document que, malgrat el pas del temps, conserva plena actualitat.

22. William JAMES, *Las variedades de la experiencia religiosa. Estudio de la naturaleza humana*, Barcelona: Editorial Península 2002.

23. La recerca d'aquesta espiritualitat en l'actualitat és molt estimulada per les demandes de la psicologia humanista i del món científic obert a l'humanisme. A tall d'exemple, vegeu l'obra d'Abraham H. MASLOW, *El hombre autorealizado*, Barcelona: Kairós 1973; Íd., *Mas allá del ego*, Barcelona: Kairós 1982; vegeu també Fritjof CAPRA, *El punto crucial. Ciencia, sociedad y cultura naciente*, Barcelona: Integral 1985.

3.2. *Exploració de l'infinit en el misteri interior de la persona*

L'exploració del misteri interior obre la persona a l'infinit. Tanmateix, l'exploració teològica de l'Infinit també obre la persona a la recerca interior. La recerca del misteri interior i la recerca del misteri de Déu són inseparables. Quan es pretén separar una recerca de l'altra, ambdues entren en crisi.

La raó d'aquesta condició inseparable de les dues recerques està en el fet que la teologia, quan vol penetrar en el misteri de Déu, es troba amb el condicionament d'adonar-se que solament és capaç de formular les claus de la nostra obertura al misteri de Déu i, a la vegada, contemplar el que Déu ha fet per a nosaltres. A partir d'aquesta recerca antro-po-teològica, pot intuir i esbrinar alguna llum d'obertura al misteri insondable de l'amor intern de Déu.

Quan ens obrim al misteri de Déu, en el fons, ens estem preguntant per la nostra identitat última. Els coneixement sobre la persona de les ciències de la natura i de les ciències de la persona queden molt lluny de descobrir el misteri profund de la persona. La filosofia dona un pas més, i mitjançant la metafísica i la filosofia de la ciència elabora unes noves qüestions i explora unes capes més profundes de la persona. Tanmateix, la filosofia és penúltima. Solament la contemplació del misteri de Déu, a la llum de la Paraula i l'Esperit, revelen a la persona qui és ella mateixa.

Per aquesta raó, cada vegada és més urgent desenvolupar un diàleg interdisciplinari sobre la persona, que aprengui a valorar totes les seves dimensions i, al mateix temps, a relacionar-les en una visió integral profunda.

Aquesta tasca interdisciplinària no és gens fàcil, perquè no es tracta de barrejar els mètodes específics de la ciència, la filosofia i la teologia, sinó de transcendir-los mitjançant aquest diàleg antropològic al nivell de l'experiència, com el que vàrem fer en el debat de la taula rodona sobre el pensament independent. Tanmateix, no hi ha dubte que aquest diàleg obert obrirà nous camins de futur, no solament per a la recerca integral sobre la persona, sinó també per a avançar i obrir nous camins a cada disciplina específica.

Efectivament, la ciència tancada en ella mateixa, sense reconèixer els seus límits davant la força de la raó i la llum de la Paraula, no és el millor camí per a elaborar una metafísica vàlida i una visió global de la persona. La filosofia, tancada en ella mateixa, sense escoltar les preguntes de la ciència i rebre la llum de la Paraula, pot derivar fàcilment en un discurs poc realista i sense esperança. La teologia, tancada en ella mateixa, sense tenir en compte el realisme de la ciència, ni la llum de la raó, pot derivar vers un món abstracte i allunyat de la realitat, sense cap significació per a la gent de la nostra generació.

L'articulació de la inter-dependència amb la intra-dependència no és gens fàcil, perquè comporta la capacitat de mantenir una atenció específica als altres, amb un afecte i una atenció acurades, i una contemplació del misteri de la pròpia intimitat amb la mateixa cura i atenció. El resultat, però, d'aquest esforç, allibera el pensament independent del parany de derivar i caure en un univers petit i

limitat i, a més a més, el potencia vers un horitzó infinit i un creixement en la capacitat d'estimar.

3.3. *Exploració de l'esperança entesa com a «misteri»*

La maduració del pensament independent, mitjançant la incorporació de la inter-dependència i la intra-dependència, permet a la persona del teòleg de caminar amb pau, amb constància i sense defallir, per tal de continuar explorant el misteri amagat en la recerca del sentit de la vida.

Aquesta nova pràctica continuada ens situa al costat de totes les persones que cerquen la veritat, amb igualtat i solidaritat, perquè en el fons tothom busca a la seva manera. Cadascú, amb la llum que té i amb la força que disposa, sempre està en camí, i aquest no té altra meta que la recerca i la trobada amb Déu.

Aquesta és l'esperança que podem posar en l'ésser humà, sense classificar-lo amb etiquetes, perquè és un ésser obert a l'infinit. Caminant sempre, trencant tots els horitzons per tal d'assolir-ne un de més ampli, la persona sempre apunta vers un horitzó més ampli i no el troba fins que apunta a l'infinit.

Com afirma el IV Evangeli *Déu no l'ha vist mai ningú*.²⁴ Amb llenguatges diversos, solament l'intueixen aquells caminen amb realisme i senzillesa vers l'infinit. L'alliberament de les dependències originades per les dictadures de qualsevol tipus i l'alliberament de les idolatries subtils del nostre temps, acompanyat del treball d'enriquir la pròpia independència amb l'obertura als altres i l'exploració del misteri amagat en el seu interior, creen les condicions de possibilitat per tal que la persona pugui escoltar diàfanament la Paraula de Déu, que il·lumina la seva recerca i el seu caminar.

Els científics i els filòsofs, que treballen per conèixer la realitat, caminen en aquesta direcció. Les cultures que expressen de diverses maneres el caminar dels col·lectius humans, posen en relleu que la vida és una recerca del sentit i que la religió, present en totes cultures de la terra, és l'entranya transcendent de les mateixes cultures. Des d'aquesta perspectiva, no solament les persones creients, sinó també les persones agnòstiques, que malgrat reconèixer la incapacitat humana per assolir la veritat, continuen treballant per una societat més humana i més justa, mostren la grandesa de la vida humana, la seva recerca de l'infinit i l'obertura al misteri.

Tanmateix, solament els senzills (que de cap manera no vol dir els simplistes!) reuneixen les condicions per a fruit de la vida sense fronteres, perquè en la seva senzillesa han eliminat les barreres inconscients que obstrueixen la fluïdesa de la vida i la comunicació.

---

24. Jn 1,18.

Hem d'afegir que els místics són els exploradors més qualificats d'aquesta nova frontera de la humanitat. Efectivament, a l'interior dels místics, la vocació a l'alliberament de tot tipus de dependència i d'idolatria, l'obertura als altres i la fascinació per a la contemplació del misteri de Déu, amagat i revelat en la vida, esdevé un diàleg veritablement interdisciplinari, que permet d'explorar el futur i d'obrir també la nova frontera de la humanitat en el seu caminar vers Déu.

Tot plegat no es pot reduir a un simple desig difuminat, sinó que comporta una opció decidida per l'esperança, entesa com a misteri, és a dir, com l'expressió quotidiana d'una manera de viure, en la qual la fe actua i es fa real per mitjà de la caritat.

4. CONCLUSIÓ. IDEES PER A UN CANVI D'ÈPOCA. LA NOVA FRONTERA DE LA HUMANITAT

He començat aquesta reflexió fent referència al debat viscut en una taula rodona interdisciplinària entorn del canvi d'època que vivim. Conquerir la independència de pensament, enriquida per la inter-dependència del diàleg obert amb els altres i la intra-dependència del diàleg permanent amb el propi *misteri* interior i el *Misteri* de Déu, a la llum de la Paraula i l'Esperit, és el nou paradigma per a caminar vers la nova frontera de la humanitat.

Els teòlegs del futur no en tindran prou amb un bon coneixement de les *fonts* de la revelació i un coneixement de la filosofia —que per suposat és bàsic—, sinó que hauran de conèixer també les *mediacions* de la teologia, i especialment de la sociologia, la psicologia, l'antropologia, les cultures i les religions, per a donar resposta als forts desafiaments del nostre temps. Amb aquest coneixement obert, experimentat en la vida diària, hauran de fer una opció decidida pel camí de la discreció, del silenci i de l'experiència mística.

L'experiència mística dels cristians es genera quan no separem la reflexió teològica de la praxi pastoral i de l'experiència espiritual. És llavors quan, caminant juntes la teologia, l'espiritualitat i la pastoral, anirà sorgint un nou model de fer teologia, que estarà més a prop de la reflexió dels Pares de l'Església que no pas del racionalisme i del moralisme contemporani.²⁵

25. Vegeu la meua reflexió teològica sobre aquesta necessitat d'innovació, recollida en diversos articles publicats en la *Revista Catalana de Teologia*: «La teologia pastoral en el conjunt del estudis teològics», *RCatT* 21/2 (1996) 343-375; «El mestratge teològic», *RCatT* 25 (2000) 19-33; «Meditació a l'entorn de la teologia pastoral», *RCatT* 26/1 (2001) 129-168; «Teologia pastoral i evangelització de la societat emergent», *RCatT* 27/2 (2002) 425-450; «Compromís social i evangelització», *RCatT* 31/2 (2006) 385-406; «Llenguatge teològic i evangelització», *RCatT* 33/2 (2008) 565-590. Com a complement d'aquesta línia d'investigació, vegeu l'estat actual de la recerca en l'article «Teologia i comunicació. Aquells que ens administren esperit i vida», *RCatT* 35/1 (2010) 1-22.

Per això, l'obra teològica, espiritual i pastoral del professor Rius-Camps és una bona mostra i un bon model d'aquest tarannà, ben tradicional i al mateix temps ben nou, al qual és cridada la reflexió teològica contemporània si vol estar al servei de la comunitat cristiana i de tota la humanitat, d'una manera significativa.

Tot i que actualment en l'ambient social occidental hi ha una indiferència, i fins i tot un rebuig d'una determinada manera de viure la religiositat, perquè es considera irrellevant i allunyada dels fets reals, molta gent espera amb deler aquesta nova teologia que l'ajudi a pensar i a viure. A la llum d'aquesta teologia integral, doncs, la humanitat del nostre temps pot donar resposta a les seves preguntes existencials, pot continuar explorant el sentit de la vida i, en definitiva, viure la quotidianitat amb harmonia i pau.

Ramon PRAT I PONS

Taquígraf Martí, 9, 3r, 2a

25008 LLEIDA

E-mail: pratpons@teleline.es

Summary

This contribution is intended as a homage to the freedom of thought shown by Professor Rius-Camps. The article notes the difficulty in thinking and writing freely in the present day, because of external circumstances but, even more, because of subtle internal conditioning. Consequently, it advocates an independence from any kind of intellectual dictatorship, and also an independence from any sort of ideological, political, economic or cultural idolatry. However, noting the limits of independence, the article stresses the need to move from *in-dependence* of thought towards an *inter-dependence* (listening to others and, in particular, to the cries of distress in the world), and then from *inter-dependent* thought to *intra-dependent* thought (listening to the inner voice and exploring the mysterious universe of the individual). The conclusion is that theology must rediscover its profound connection with mystical spirituality and with pastoral activity that liberates.